

და გამოიკვეთა ორდონიანი საბანკო სისტემის კონტურები. კერძო ბანკების რაოდენობამ სწრაფად იწყო ზრდა, თუკი 1988 წლის ბოლოსათვის საბჭოთა კავშირში მათი რიცხვი 43-ს არ აღემატებოდა, ერთ წელიწადში 225-ს მიაღწია, ხოლო კიდევ ერთი წლის შემდეგ 1350-ს გადააჭარბა.

მიუხედავად საბჭოთა კავშირის იმდროინდელი ხელისუფლების ყოველმხრივი მცდელობისა, სისტემური დეზინტეგრაციის პროცესები, რომლებიც მიმდინარეობდა ყველა მიმართულებით – პოლიტიკურ, ეკონომიკურ, საზოგადოებრივ და სოციალურ სფეროებში, შეუქცევადი იყო და 1991 წლის 26 დეკემბერს ოფიციალურად გაცხადდა საბჭოთა კავშირის დაშლის შესახებ. აღნიშნული კი ნიშნავდა, რომ თხუთმეტივე ყოფილი რესპუბლიკა, მათ შორის, საქართველო, პირისპირ აღმოჩნდა იმ პრობლემის წინაშე, რასაც ერქვა დამოუკიდებელი სახელმწიფოს და, შესაბამისად, დამოუკიდებელი ფინანსური და საბანკო სისტემების შექმნა.

4.2. საბანკო საქმის განვითარების თანამედროვე ეტაპი საქართველოში

გამომდინარე იქიდან, რომ საქართველოში მოქმედი საბჭოთა სახელმწიფო სპეციალიზებული ბანკები სამართლებრივად და ორგანიზაციულად ერთიანი, უნიფიცირებული საბანკო სისტემის შემადგენელი სტრუქტურული ელემენტები იყვნენ, ბუნებრივია, წინა პარაგრაფში აღნიშნული პროცესები მათაც შეეხო. ახალი რეალობის დადგომასთან ერთად დამოუკიდებელი ქართული საბანკო სისტემის შენების პერსპექტივა არცთუ სახარბიელო იყო, როგორც მაშინ ერთი შეხედვით ჩანდა, ვინაიდან სოციალისტური საბანკო სისტემა ახლად შექმნილი საბაზრო ელემენტებით უნდა გარდაქმნილიყო საბაზრო პრინციპებზე აწყობილ საბანკო-საკრედიტო სისტემად. ამ ტრანსფორმაციის სანყის ეტაპზე ის ადამიანები, რომელთაც უნდა შეექმნათ დამოუკიდებელი ქართული საბანკო სისტემა, შემდეგი პრობლემების წინაშე აღმოჩნდნენ:

- მემკვიდრეობით მიღებული საბჭოური საბანკო სისტემა, მიუხედავად განხორციელებული რეფორმების რამდენიმე ეტაპისა, იყო ადმინისტრაციულ-მბრძანებლური სისტემის ნაწილი;
- მემკვიდრეობით მიღებული საბანკო სისტემა არ პასუხობდა საბაზრო ეკონომიკის მოთხოვნებს, შორს იდგა კლასიკური საბაზრო საკრედიტო ურთიერთობებისაგან, იყო ჩამორჩენილი და ბიუროკრატიული, მკაცრად რეგლამენტირებული საბანკო და სავალუტო კანონმდებლობით;
- არ არსებობდა საბაზრო ეკონომიკის შემადგენელი საბანკო სისტემის აშენებისათვის საჭირო ნორმატიული ბაზა, მეთოდოლოგია, გამოცდილება, უცხოურ ბანკებთან პირდაპირი ურთიერთობების პრაქტიკა და შესაბამისი კვალიფიციური კადრები;
- ყოველივე ზემოაღნიშნულს დაერთო ფულად-საკრედიტო სფეროს პრობლემები, რომლებიც გაჩნდა დამოუკიდებელი საბანკო სისტემის შენების პირველსავე წლებში.

დამოუკიდებელი სახელმწიფოს მშენებლობა მოითხოვდა სოციალისტური ეკონომიკის „გადაწყობას“, მის საბაზრო ეკონომიკის რელსებზე გადაყვანასა

და ეკონომიკური დამოუკიდებლობის პრაქტიკულად რეალიზებას. ამისათვის აუცილებელი იყო მოქმედი ფულად-საკრედიტო სისტემის სრული რეორგანიზება, რაც უამრავ პრობლემასთან იყო დაკავშირებული.

საბჭოთა ეკონომიკის პირობებში კრედიტს დაკარგული ჰქონდა თავისი მთავარი ფუნქცია – რესურსების გადანაწილება ეკონომიკურ სუბიექტებს შორის ვადიანობისა და ფასიანობის პირობებით. საბჭოთა საბანკო სისტემის მიერ ეკონომიკური სუბიექტებისათვის მიწოდებული კრედიტები მათთვის საკუთარი საბრუნავი საშუალებები ხდებოდა და ხშირად საბიუჯეტო შემოსავლების შესავსებად გამოიყენებოდა. კრედიტი იქცა საბჭოთა სამეურნეო ორგანიზაციების ფინანსურ წყაროდ და ეს წყარო ხშირად უყარათოდ გამოიყენებოდა. გარდა ამისა, გარდამავალ პერიოდში მნიშვნელოვნად დაეცა მრეწველობის დარგების მუშაობის ტემპები, გაღრმავდა კრიზისი აგროსამრეწველო კომპლექსში, სამეურნეო კავშირების მოშლამ საბჭოთა ეკონომიკურ სივრცეში გამოიწვია გადაუხდელობის მთელი ჯაჭვი, როცა სანარმოები ველარ იღებდნენ კონტრაგენტებისათვის მიწოდებული საქონლის ღირებულებას, ძლიერდებოდა ინფლაციური პროცესები, ფული კარგავდა თავის ფუნქციებს, აღორძინება დაიწყო ბარტერმა.

ტრანსფორმაციის პროცესი საბანკო სისტემაში ურთულესი ეკონომიკური და პოლიტიკური ვითარების გამო მიმდინარეობდა სამართლებრივი, ინსტიტუციონალური და მეთოდოლოგიური კრიზისის ფონზე. ასეთი ვითარება არა მარტო საქართველოში, არამედ ყველა ყოფილ საბჭოთა რესპუბლიკაში იყო, რამაც შეუძლებელი გახადა საბანკო რეფორმის სტრატეგიის განსაზღვრა. რეფორმები ხშირად მოუშზადებელი გადანყვეტილებებისა და შეცდომების გზით მიმდინარეობდა.

დამოუკიდებელი საქართველოს ხელისუფლებამ დაიწყო საბაზრო ეკონომიკისათვის აუცილებელი საბანკო სისტემის ინსტიტუციონალური საფუძვლების შექმნა: 1991 წლის აგვისტოში საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესი საბჭო იღებს კანონებს: „საქართველოს რესპუბლიკაში ფულად-საკრედიტო რეგულირების შესახებ“, „საქართველოს რესპუბლიკის ეროვნული ბანკის შესახებ“ და „საქართველოს რესპუბლიკაში ბანკებისა და საბანკო საქმიანობის შესახებ“, რითაც იწყებს საკანონმდებლო და ნორმატიული ბაზის შექმნას, რომელზეც უნდა დაშენებულიყო დამოუკიდებელი ქვეყნის საბაზრო ეკონომიკის ფულად-საკრედიტო სისტემა. ეროვნული ბანკის შექმნისა და ყოფილი საბჭოთა სახელმწიფო ბანკების სახელმწიფო-კომერციულ ბანკებად გარდაქმნის შემდეგ იწყება ორსაფეხურიანი საბანკო სისტემის ჩამოყალიბების პროცესი.

1992 წელს დამტკიცდა „ფასიანი ქალაქების შესახებ დროებითი დებულება“ და „ერთობლივი ბანკებისა და უცხოური ბანკების ფილიალების რეგისტრაციისა“ და „უცხოურ ვალუტაში ოპერაციების წარმოებაზე ლიცენზიის გაცემის წესები“. კომერციულ ბანკებს მიეცათ ორგანიზაციებისა და კერძო პირებისათვის უცხოურ ვალუტაში ანგარიშების გახსნისა და წარმოების უფლება. მოიხსნა შეზღუდვები ანგარიშზე რიცხული სავალუტო სახსრების გაცემაზე, ნებადართული საბანკო საქმიანობის რიცხვში შევიდა ნაღდი ვალუტის ყიდვა-გაყიდვის ოპერაციები. იწყება ქართული ბანკების მიერ უცხოეთის ბანკებში საკორესპონდენტო ანგარიშების გახსნის პროცესი. მნიშვნელოვანი ნაბიჯები გადაიდგა ქვეყნის საერთაშორისო სავალუტო რეზერვების შექმნის მიმართულებით. საქართველოს ტერიტორიაზე მოქმედ იურიდიულ და ფიზიკურ პირებს დაევალიათ სახელმწიფოსათვის სავალდებულო წესით საექსპორტო სავალუტო

შემოსავლების 12%-ის მიყიდვა. აღსანიშნავია, რომ ეს მექანიზმი იმ დროისათვის ქვეყნის სავალუტო რეზერვების შევსების ერთადერთ წყაროს წარმოადგენდა, ვინაიდან რუსეთმა არ მოახდინა სსრკ სახელმწიფო ბანკის ოქროსა და სავალუტო მარაგების გადანაწილება საბჭოთა რესპუბლიკებზე. მალე, 1993 წლის მეორე ნახევრიდან, სავალდებულო მიყიდვას დაექვემდებარა სავალუტო ამონაგების 32%. ახალი ბანკების დაარსების პროცესი გრძელდებოდა და 1992 წლის ბოლოს საქართველოში უკვე 39 კომერციული ბანკი ფუნქციონირებდა.

1993 წლიდან ძალაში შედის ვალუტის გადამცვლელი პუნქტების გახსნისა და რეზიდენტებისათვის მიმდინარე სავალუტო ანგარიშების გახსნისა და წარმოების წესები. იქმნება „თბილისის ბანკთაშორისი სავალუტო ბირჟა“, რომელიც „შავი ბაზრის“ შევინროებისა და ეროვნული ბანკის მიერ მიზანმიმართული სავალუტო პოლიტიკის განხორციელების საქმეში მნიშვნელოვანი როლის შესრულებას იწყებს. ამ დროისათვის საქართველო ჯერ კიდევ სამანეთო ზონაში რჩებოდა, მაგრამ იმის გამო, რომ რუსეთმა შეწყვიტა ფულადი ნიშნების მოწოდება, წლის დასაწყისში სახელმწიფო იძულებული გახდა, მიეღო ნაჩქარევი და მოუმზადებელი გადაწყვეტილება დროებითი ფულადი ერთეულის, კუპონის შემოღების შესახებ, რომელიც მიმოქცევაში შევიდა აპრილიდან, ხოლო აგვისტოდან გამოცხადდა ერთადერთ საგადასმდელო საშუალებად საქართველოში. რუსულ მანეთს უცხოური ვალუტის სტატუსი მიენიჭა. ქვეყანაში ინფლაცია სერიოზულ მასშტაბებს აღწევს და ფართო გაქანება მიეცა ვალუტის ყიდვა-გაყიდვის შავ ბაზარს. მდგომარეობა კიდევ უფრო გაუარესდა, როცა მთავრობამ ბიუჯეტის დეფიციტის დასაფარავად ეროვნული ბანკისაგან 1 ტრლნ კუპონზე მეტი სესხი მიიღო (სახელმწიფო შემოსავლების თითქმის 64%). 1993 წლის ბოლოს კომერციული ბანკების რაოდენობა 31-ით გაიზარდა და 70-ს მიაღწია.

1994 წელს ინფლაცია უკვე კატასტროფული მასშტაბებისაა, ბიუჯეტის დეფიციტის დასაფარავად უკვე 28 ტრლნ კუპონის სესხის გამოყოფა ხდება. გაუმართლებელმა ლიბერალურმა ფულად-საკრედიტო პოლიტიკამ კუპონის „ფასი“ მნიშვნელოვნად დასცა. იგი ფულის არც ერთ ფუნქციას აღარ ასრულებდა, რაც კიდევ უფრო ართულებდა სახელმწიფოს მხრიდან ქმედითი მონეტარული ღონისძიებების გატარებას. სოკოებივით ჩნდებოდნენ ბანკები, რომელთა შემოსავლების ძირითად წყაროს მოკლევადიანი სპეკულაციური ოპერაციები წარმოადგენდა. სწორედ 1992-1995 წლებს ემთხვევა ე.წ. „ჯიბის ბანკების“ შექმნა, როცა რამდენიმე ბანკისა და განსაკუთრებით რამდენიმე ათეული საფინანსო კომპანიის მიერ ზარალი მიადგა 60 ათასზე მეტ მეანბარეს. მოზიდულ რესურსებზე ყოველთვიური 30%-მდე განაკვეთების ფართო რეკლამირება ხდებოდა მასმედიაში იმ საფინანსო კომპანიების მიერ, რომელთაც ამისათვის ნებართვაც (ლიცენზია) არ გააჩნდათ. საზოგადოების ფართო ფენები ვერ ხედავდნენ სხვაობას ბანკებსა და ფინანსური პირამიდების შემქმნელ საფინანსო კომპანიებს შორის და აიგივებდნენ მათ, რაც მშენებარე საბანკო სისტემის იმიჯზე მეტად ნეგატიურად აისახებოდა. ძირითადი მიზეზები, რომლებმაც გამოიწვია ამგვარი სიტუაცია, იყო სახელმწიფოს მხრიდან საბანკო საქმიანობის რეგულირების ინსტრუმენტების არარსებობა, ეროვნული ბანკის მხრიდან სუსტი საზედამხედველო პოლიტიკა და საბანკო ოპერაციებზე ლიცენზიების მიღების გაადვილებული სისტემა, რისი ნათელი მაგალითია ის, რომ ბანკების რიცხვი 1994 წლის განმავლობაში 156 ერთეულით გაიზარდა და წლის ბოლოსათვის 226-ს მიაღწია.

თუმცა, მნიშვნელოვანი იყო, რომ გრძელდებოდა ინსტიტუციონალური გარდაქმნები. საფუძველი ეყრებოდა საბანკო სისტემაში ელექტრონულ ანგარიშსწორებას, ეროვნული ბანკი იწყებს რეგულირებადი მცურავი საკურსო პოლიტიკის განხორციელებას, რომელიც ეფუძნებოდა ინტერვენციებს მისი მხრიდან თბილისის ბანკთაშორის სავალუტო ბირჟაზე. მნიშვნელოვანი ნაბიჯი იყო ეროვნულ ბანკში ბანკთაშორისი საკრედიტო აუქციონის შექმნა, რომლის საშუალებითაც ხდებოდა კომერციული ბანკების დაკრედიტება საბაზრო, კონკურენტული პრინციპებით. ეროვნული ბანკი დგამს პირველ სერიოზულ ნაბიჯებს საბანკო სისტემის რეგულირების მიმართულებით: მტკიცდება წესი კომერციული ბანკების მიერ ეროვნულ ბანკში განსათავსებელი აუცილებელი რეზერვების ფონდის შექმნის შესახებ და რეზერვების ნორმები (1 ივლისიდან – 10%, 1 აგვისტოდან – 15%, 1 სექტემბრიდან – 20%), ჩნდება პირველი მოთხოვნები ბანკების სანესდებო კაპიტალის მიმართ, მტკიცდება კომერციული ბანკების მოგებიდან სარეზერვო ფონდების შექმნისა და გამოყენების წესი, რომელიც ითვალისწინებს სესხების შესაძლო დანაკარგების რეზერვის შექმნას და ბანკების სარეზერვო ფონდების შექმნის საფუძველი ხდება.

საიმედო და მყარი საბანკო სისტემის ქვაკუთხედს სათანადოდ ჩამოყალიბებული ნორმატიულ-სამართლებრივი ბაზა წარმოადგენს, რომელიც უზრუნველყოფს ნონასწორობას საკრედიტო დაწესებულებებისადმი პერმანენტული ზედამხედველობის აუცილებლობასა და ბანკებისათვის საბაზრო პრინციპებზე დამყარებული თავისუფალი კონკურენციის პირობებს შორის. ამის გათვალისწინებით, 1995 წელს, ფაქტობრივად, იწყება საბანკო სისტემის განვითარების მნიშვნელოვანი ეტაპი, რომელიც ხორციელდებოდა საერთაშორისო სავალუტო ფონდის, მსოფლიო ბანკისა და სხვა საერთაშორისო ინსტიტუტების მხარდაჭერით. რეფორმა ითვალისწინებდა ბანკების ლიცენზირებისა და ზედამხედველობის დახვეწასა და საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისი აღრიცხვის, ზედამხედველობისა და რეგულირების ეტაპობრივად დანერგვას უწყობდა ხელს.

საბანკო სისტემის რეფორმირებასთან დაკავშირებით დაიწყო საბანკო კანონმდებლობის ახალ რეალობასთან შესაბამისობაში მოყვანის პროცესი, კერძოდ, მიღებულ იქნა ახალი კანონი „საქართველოს ეროვნული ბანკის შესახებ“. კომერციული ბანკების საქმიანობის ზედამხედველობისა და რეგულირების მიზნით წლის დასაწყისში შემოღებულ იქნა 5 სავალდებულო ნორმატივი, რომელთა რაოდენობა მაისში 7-მდე გაიზარდა. დაწესდა მოთხოვნები ბანკებისათვის მინიმალური სანესდებო ფონდის ოდენობის მიმართ (1996 წლის 1 ივნისამდე – 100, ხოლო შემდეგ – 500 ათასი აშშ დოლარის ოდენობით). ეროვნული ბანკი იღებს გადაწყვეტილებას მოქმედი კომერციული ბანკების სერტიფიცირების (ფაქტობრივად, ხელახალი ლიცენზირების) შესახებ, რომლის მოთხოვნების დაუკმაყოფილებლობა მათ ლიკვიდაციას ნიშნავდა. სერტიფიცირების პროცედურის გასვლამდე ბანკებს აეკრძალათ დივიდენდების გაცემა. ამ და სხვა მოთხოვნების გამკაცრებამ გამოიწვია ის, რომ წლის განმავლობაში საქმიანობა შეწყვიტა 124 ბანკმა (ბანკების რაოდენობის ნახევარზე მეტი) და მათი რიცხვი 102-მდე მცირდება.

მნიშვნელოვანი მოვლენა გახდა სრულფასოვანი ეროვნული ვალუტის, ლარის შემოღება, რაც ხორციელდება 25 სექტემბრიდან. უნდა აღინიშნოს, რომ სრულფასოვანი ეროვნული ვალუტის შემოსაღებად მზადება რამდენიმე წლით ადრე დაიწყო, მომზადდა ათეულობით ნორმატიული დოკუმენტი. სავალუტო

პოლიტიკის ჩამოყალიბების პროცესში გამოიკვეთა ამ პოლიტიკის კიდევ ერთი პრიორიტეტული მიმართულება – ქვეყანაში მოქმედი სავალუტო რეჟიმის მაქსიმალური ლიბერალიზაცია. განხორციელდა სახელმწიფო-კომერციული ბანკების (ყოფილი საბჭოთა სპეციალიზებული ბანკები) კომერციულ ბანკებად ჩამოყალიბება. მოხდა კომერციული ბანკის მიერ SWIFT-ის სისტემაში ჩართვის პირველი ფაქტი, იწყება პლასტიკური ბარათების გავრცელება.

1996 წელი იწყება იმით, რომ უქმდება საექსპორტო სავალუტო შემოსავლების 32%-ის ეროვნული ბანკისათვის სავალდებულო მიყიდვის წესი. საფინანსო სექტორის განვითარებისა და მისი ეფექტიანობის ამაღლების უზრუნველსაყოფად მინიმალური სარეზერვო ნორმა მცირდება 18%-მდე, ხოლო 1 სექტემბრიდან – 15%-მდე, რაც ფულად-საკრედიტო სფეროში სტაბილიზაციაზე მიუთითებდა. ძალაში შედის ახალი კანონი „კომერციული ბანკების საქმიანობის შესახებ“. მტკიცდება სერტიფიცირებული კომერციული ბანკების საქმიანობის ეკონომიკური ნორმატივებისა და ლიმიტების ახალი წესი 9 სავალდებულო და 3 სარეკომენდაციო ნორმატივით. შემოტანილ იქნა პირველადი და მეორადი კაპიტალის ცნებები. მტკიცდება უნაღდო ანგარიშსწორების, ასევე ანგარიშების გახსნისა და წარმოების ახალი წესები. მეტად მნიშვნელოვანი იყო კომერციული ბანკების მიერ გაცემული სესხების შესაძლო დანაკარგების რეზერვების ფორმირების წესის დამტკიცება, რამაც არსებითი გავლენა იქონია პრობლემური სესხებიდან ბანკების ბალანსების განმედიის, მათი საკრედიტო რისკების შემცირებისა და გონივრული საკრედიტო პოლიტიკის გატარებისათვის საფუძვლის შესაქმნელად.

სავალდებულო გარე საერთაშორისო აუდიტის ჩატარების შესახებ ეროვნული ბანკი კომერციულ ბანკებს რეკომენდაციას აძლევს, გარე აუდიტორებად მოიწვიოს ყველაზე ცნობილი აუდიტორული კომპანიები, ხოლო ბანკები ვალდებულინი ხდებიან, პრესაში გამოაქვეყნონ აუდიტორების მიერ დამოწმებული ბალანსი და მოგება-ზარალის ანგარიში.

ეროვნული ბანკი, აღრიცხვა-ანგარიშგების მონესრიგების მიზნით, საერთაშორისო სტანდარტების მოთხოვნათა შესაბამისად, იწყებს ახალი ანგარიშთა გეგმის დანერგვის სამუშაოებს. აღნიშნულმა ღონისძიებებმა ხელი შეუწყო კომერციული ბანკების მყარ ფინანსურ ინსტიტუტებად ჩამოყალიბების პროცესს. 1996 წლის განმავლობაში არსებული კომერციული ბანკების რაოდენობა თითქმის განახევრდა, შემცირდა 41 ერთეულით და წლის ბოლოს 61 ბანკი აგრძელებდა ფუნქციონირებას.

1997 წლის განმავლობაში კვლავ გრძელდებოდა ეროვნული ბანკის მიერ სტრატეგიული ღონისძიებების განხორციელება: წესდება ახალი მოთხოვნები კომერციული ბანკებისათვის მინიმალური საწესდებო ფონდის ოდენობის შესახებ (5 მლნ ლარის ოდენობით ახლად რეგისტრირებული ბანკებისათვის, ხოლო მოქმედ ბანკებს დაუდგინდათ გრაფიკი ამ დონის მისაღწევად 2001 წლის 1 იანვრამდე), მტკიცდება დებულებები სასაზიზო ვალდებულებებისა და კომერციული ბანკებისათვის ლომბარდული კრედიტის გაცემისა და დაფარვის შესახებ, ძალაში შედის კომერციული ბანკების მიერ საერთო ღია სავალუტო პოზიციის (სავალუტო რისკის) ლიმიტის დადგენის, გამოანგარიშებისა და დაცვის წესები. ეროვნულ ბანკში განსათავსებელი აუცილებელი რეზერვების ნორმა 1 სექტემბრიდან მცირდება 12%-მდე.

საქართველოს ხელისუფლებასთან შეთანხმებით და საერთაშორისო სავალუტო ფონდის რეკომენდაციების გათვალისწინებით, საქართველოს

ეროვნული ბანკი წყვეტს ინტერვენციებს შიდა სავალუტო ბაზარზე უცხოური ვალუტის გაყიდვის გზით ეროვნული ვალუტის კურსის შესანარჩუნებლად. ამის შემდეგ საქართველოში უცხოური ვალუტის მიმართ ლარის გაცვლითი კურსის განსაზღვრას საფუძვლად წმინდა საბაზრო მექანიზმები დაედო, რაც ლარის კურსის საბაზრო წონასწორობის უზრუნველყოფასა და საერთაშორისო სავალუტო რეზერვების ხარჯვის შეჩერებას ისახავდა მიზნად.

1997 წელი ასევე მნიშვნელოვანი იყო იმითაც, რომ იურიდიულ და ფიზიკურ პირებს სხვადასხვა ბანკში რამდენიმე ანგარიშსწორების ანგარიშის გახსნის უფლება მიეცათ და ეროვნული ბანკი იწყებს საბანკო სისტემის ელექტრონულ ანგარიშსწორებაზე გადასვლის სამუშაოებს. საერთაშორისო საფინანსო ინსტიტუტების მიერ ქართული ბანკებისათვის გახსნილი საკრედიტო ხაზები უკვე ჩვეულებრივი მოვლენა ხდება. ბანკები მნიშვნელოვნად აფართოებენ თავიანთი სერვისის მრავალფეროვნებას. ისინი ერთვებიან WESTERN UNION-ის სწრაფი ფულადი გზავნილების სისტემაში. მნიშვნელოვანი ნაბიჯები გადაიდგა პლასტიკური ბარათებით მომსახურების განვითარების მიმართულებით. დაფუძნდა პირველი საპროცესინგო ცენტრი და ბაზარზე გამოვიდა პირველი ქართული საკრედიტო ბარათი. 1997 წლის ბოლოს 53 ბანკი აგრძელებდა ფუნქციონირებას.

1998 წელს კვლავ გრძელდება საფინანსო და ფულად-საკრედიტო სისტემის მარეგულირებელი საკანონმდებლო ბაზის სრულყოფა: ძალაში შედის კანონები ფასიანი ქაღალდების ბაზრისა და არასახელმწიფო საპენსიო ფონდების შესახებ. მტკიცდება კომერციული ბანკების საქმიანობის ზედამხედველობისა და რეგულირების ახალი დებულება. ჩნდება ისეთი ცნებები, როგორებიცაა: „ზედამხედველობის მიზნით განსაზღვრული მთლიანი კაპიტალი“, „რისკის მიხედვით შენონილი აქტივები“, მტკიცდება 12 სავალდებულო ნორმატივი. მნიშვნელოვანი მოვლენა გახდა ეროვნული ბანკის მიერ ფინანსთა სამინისტროს სახაზინო ვალდებულებათა რეპო ოპერაციების დაწყება. ამავე წელს დაფიქსირდა სავალუტო კრიზისი, რომლის გამოც და ასევე საგარეო ფაქტორების გავლენით შიდა სავალუტო ბაზარზე ჭარბი მოთხოვნის გასაწეიტრალებლად აუცილებელი გახდა სავალდებულო რეზერვების ნორმის 12%-დან 16%-მდე გაზრდა. წლის ბოლოს საქართველოში 45 ბანკი აგრძელებდა ფუნქციონირებას.

1999 წლის მნიშვნელოვანი მოვლენა გახდა „საქართველოს მიკროსაფინანსო ბანკის“ (დღევანდელი „პროკრედიტბანკი“ დაფუძნება, როგორც საერთაშორისო პროექტი, რომლის დამფუძნებლები საერთაშორისო საფინანსო ინსტიტუტების (KFW, IFC, ნიდერლანდების ფონდი განვითარებადი ქვეყნების დაფინანსებისათვის – FMO) გარდა, გახდა ქართული ბანკები („თიბისი ბანკი“ და „ინტელექტბანკი“). ძალაში შედის უნაღდო ანგარიშსწორების ახალი წესები. მნიშვნელოვნად გაფართოვდა ქვეყანაში სწრაფი ფულადი გადარიცხვების სისტემები, საერთაშორისო სისტემებში ჩართვის გარდა, ქართული ბანკები ქმნიან სწრაფი ფულადი გადარიცხვების საკუთარ სისტემებს. საქართველოში ჩნდება პირველი ბანკომატები. 1999 წლის ბოლოსათვის 39 ბანკი აგრძელებდა ფუნქციონირებას.

2000 წელს ისევ გრძელდება ფულად-საკრედიტო სისტემის მარეგულირებელი საკანონმდებლო ბაზის სრულყოფა: იქმნება კომერციული ბანკების მიერ აქტივების კლასიფიკაციისა და შესაძლო დანაკარგების რეზერვების შექმნისა და გამოყენების წესი, იწყება ბუღალტრული აღრიცხვის საერთაშორისო სტან-

დარტებზე გადასვლის მოსამზადებელი პერიოდი. ღია ბაზარზე ოპერაციების ინსტრუმენტის – რეპო და უკუერეპო ოპერაციების წარმოების მიზნით ეროვნული ბანკი პირველად იწყებს სახაზინო ვალდებულებების საკუთარი პორტფელის ფორმირებას ფინანსთა სამინისტროდან მათი პირდაპირი შესყიდვის გზით. სტაბილიზაციის კვალობაზე ეროვნულ ბანკში განსათავსებელი აუცილებელი რეზერვების ნორმა 2000 წლის 20 მაისიდან 16%-დან მცირდება 15%-მდე, 20 ივნისიდან 14%-მდე. 2000 წლის ბოლოს მოქმედი ბანკების რიცხვი 32-მდე მცირდება.

2001 წლიდან ბანკები გადადიან ბულალტრული აღრიცხვის საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისად დარიცხვის მეთოდზე, მნიშვნელოვანი ნაბიჯები იდგმება დროის რეალურ რეჟიმში ოპერაციების განხორციელების მიმართულებით: ინერგება ანგარიშსწორების სისტემა „მონტრანი“. გრძელდება ნორმატიული ბაზის სრულყოფის სამუშაოები – შედის ცვლილებები უნაღდო ანგარიშსწორების, ღია სავალუტო პოზიციის, სავალდებულო ეკონომიკური ნორმატივების გაანგარიშების, ფინანსური ანგარიშგებების წესებში და ა.შ. მტკიცდება მნიშვნელოვანი დოკუმენტი: „ინტერესთა კონფლიქტის და ბანკის ადმინისტრატორებსა და მათთან დაკავშირებულ პირებს შორის ოპერაციების განხორციელების დებულება“. დამტკიცდა ახალი „კომერციული ბანკების საქმიანობის ზედამხედველობისა და რეგულირების წესი“, რომლის ერთ-ერთ სიახლეს წარმოადგენდა „საზედამხედველო კაპიტალის“ ტერმინის დამკვიდრება. 2001 წლის ბოლოსათვის 28 ბანკი ფუნქციონირებს.

2002 წლის მნიშვნელოვანი მოვლენა გახდა არასაბანკო სადეპოზიტო დანესებულებების-საკრედიტო კავშირების შესახებ კანონის მიღება და ასევე მათი საქმიანობის ეროვნული ბანკის ზედამხედველობის ქვეშ მოქცევა. მნიშვნელოვანი იყო კომერციული ბანკების ადმინისტრატორთა შესაფერისობის კრიტერიუმების შესახებ დებულების დამტკიცება, რითაც მკაცრად განისაზღვრა ის მოთხოვნები, რაც წაეყენება კომერციული ბანკების ხელმძღვანელ პირებს. ინტენსიურად მიმდინარეობს საბანკო მომსახურების არეალის გაფართოება ახალი ტექნოლოგიების ათვისებით. ბანკებმა დაიწყეს ინტერნეტი და ტელეფონებით დისტანციური საბანკო მომსახურების განევა. 2002 წლის ბოლოსათვის მოქმედი ბანკების რიცხვი 26-მდე შემცირდა.

2003 წელს ეროვნული ბანკი იწყებს სადეპოზიტო ოპერაციებისა და კომერციული ბანკებისათვის ერთდღიანი კრედიტების გაცემის მექანიზმების ამოქმედებას. ამ „ოვერნაიტის“ ტიპის საკრედიტო და სადეპოზიტო ოპერაციების შემოღებამ საფუძველი ჩაუყარა ეროვნული ბანკის მიერ ოფიციალური საპროცენტო განაკვეთის გამოცხადებას. წესდება ახალი მოთხოვნები კომერციული ბანკებისათვის საზედამხედველო კაპიტალის ოდენობის შესახებ (12 მლნ ლარი ახლად რეგისტრირებული ბანკებისათვის, ხოლო მოქმედ ბანკებს დაუდგინდა გრაფიკი ამ დონეების მისაღწევად 2008 წლის ბოლოსათვის), რითაც კიდევ ერთხელ აღინიშნა ეროვნული ბანკის მხრიდან კომერციული ბანკების კაპიტალისა და მისი ხარისხობრივი სტრუქტურისადმი მინიჭებულ მნიშვნელობა. მნიშვნელოვანი იყო ასევე საქართველოს საბანკო სისტემაში დროის რეალურ რეჟიმში ანგარიშსწორების სისტემის (RTGS) უქალაღდო ტექნოლოგიაზე გადაყვანა.

საფინანსო და სავალუტო სტაბილურობის ფონზე, რომელიც ჩამოყალიბდა ქვეყანაში, ეროვნული ვალუტით საბანკო შუამავლობის გააქტიურების სტიმულირებისა და საპროცენტო განაკვეთების შემცირების ხელშეწყო-

ბისათვის ეროვნული ბანკი იღებს გადაწყვეტილებას მინიმალური სარეზერვო მოთხოვნების ახალი წესის მიღების შესახებ, რომლის მიხედვითაც, ნორმა განისაზღვრა უცხოურ ვალუტაში მოზიდულ სახსრებზე 13%-ით, ხოლო სალარე ანგარიშებზე – 2%-ით. წლის ბოლოსათვის 24 ბანკი აგრძელებდა ფუნქციონირებას.

2004 წელი მნიშვნელოვანი იყო „ფულის გათეთრების“ წინააღმდეგ ბრძოლის გაძლიერებით. პირველად ხდება საერთაშორისო სარეიტინგო კომპანია **FitchRatings**-ის მიერ ქართული ბანკებისათვის რეიტინგის მინიჭება („თიბისი ბანკს“ და „პროკრედიტბანკს“ მიენიჭა „CCC+“ დონე, რომელიც შემდეგ წელს პირველს „B-“, ხოლო მეორეს – „B-“ დონემდე გაეზარდათ). 2004 წლის ბოლოს 21 ბანკი აგრძელებდა ფუნქციონირებას.

2005 წელი იწყება იმით, რომ მტკიცდება დებულება „საქართველოს ეროვნული ბანკის მიერ შიდა ბაზარზე სავალუტო სვოპ ოპერაციების განხორციელების შესახებ“. ქვეყანაში მიმდინარე პროცესები ცხადყოფს, რომ ქართული საბანკო სისტემა სწორი მიმართულებით ვითარდება. ქართული საბანკო სისტემა იწყებს გრძელვადიანი, 20-წლიანი იპოთეკური სესხების გაცემას. იხვეწება და სრულყოფილი ხდება საბანკო სერვისი, იწყება საბანკო პროდუქტების პაკეტების შექმნა მიზნობრივი სეგმენტებისათვის. ბაზარზე გამოჩნდა პირველი ქართული ჩიპური პლასტიკური ბარათები. მნიშვნელოვანი მოვლენა გახდა პირველი შემთხვევა ბანკის მიერ კორპორაციული ობლიგაციების გამოშვებისა. 2005 წლის ბოლოსათვის ბანკების რიცხვი 19-მდე შემცირდა.

2006 წელს საბანკო სისტემაში დაიწყო რეფორმების ახალი პერიოდი, რომელმაც მნიშვნელოვნად შეცვალა მანამდე არსებული მდგომარეობა საბანკო-საფინანსო ბაზარზე. წლის დასაწყისში დამტკიცდა „კომერციული ბანკების მიერ ფილიალის, განყოფილებისა (სერვისცენტრის) და წარმომადგენლობის შექმნის“ და „კომერციულ ბანკებში ნაღდ ფულსა და სხვა ფასეულობასთან დაკავშირებული ოპერაციების წარმოების“ ახალი წესები, ასევე „კომერციული ბანკის ფინანსური მდგომარეობის გამჭვირვალობის წესი“, რომელმაც დაავალდებულა კომერციული ბანკები, გამოექვეყნებინათ ძირითადი ფინანსური მაჩვენებლები, ასევე ინფორმაცია აქციონერებისა და მენეჯმენტის შესახებ ბეჭდურ მედიასა და ეროვნული ბანკის ვებგვერდზე. საქართველოს ეროვნული ბანკი იწყებს საკუთარი ფასიანი ქაღალდების – სადეპოზიტო სერტიფიკატების ემისიას. „ვალუტის გადამცვლელი პუნქტების ლიცენზირებისა და მათი საქმიანობის ზედამხედველობის“ ახალმა წესმა მნიშვნელოვნად გაამარტივა სავალუტო პუნქტების ლიცენზირების მოქმედი წესი. ფინანსური სისტემის განვითარებისათვის მნიშვნელოვანი იყო მიკროსაფინანსო ორგანიზაციების შესახებ კანონის მიღება და მათი ეროვნული ბანკის ზედამხედველობის ქვეშ მოქცევა, მტკიცდება მათთვის ანგარიშთა გეგმა, ანგარიშგების ფორმები და სხვა ნორმატიული დოკუმენტაცია. გაუქმდა კომერციული ბანკის მფლობელთა რაოდენობაზე არსებული შეზღუდვა, რომლის მიხედვით, 25%-იანი მაქსიმალური წილის ფლობა უფლება გაიზარდა 100%-მდე, ანუ ერთ პირს მიეცა ბანკის სრულად კონტროლის შესაძლებლობა.

გრძელდებოდა ეროვნული ბანკის რეორგანიზება, კერძოდ, გაუქმდა მისი ფილიალების ნაწილი, ხოლო დარჩენილი ფილიალები შემდეგ საკასო მომსახურების ცენტრებად გარდაიქმნა. ამავე პერიოდში იწყება ეროვნული ბანკის ახალი საკასო ცენტრის მშენებლობა. ფულის ბეჭდვის ხარჯების ეკონომიის მიზნით ეროვნული ბანკი მიმოქცევაში უშვებს რკინის 1- და 2-ლარიან მონე-

ტებს, ასევე 200-ლარიან ბანკოტებს. დაიწყო ოქროს საინვესტიციო მონეტების ემისია. მოხდა საქართველოში დეპოზიტების დაზღვევის სისტემის შექმნის ინიცირება, თუმცა, ამ პროცესმა გაგრძელება ვერ პოვა. კომერციული ბანკების რაოდენობა 2006 წლის ბოლოს 17-ს შეადგენდა.

2007 წელს მტკიცდება „დებულება საბანკო პლასტიკური ბარათების შესახებ“ და განახლებული „საქართველოში უნაღლო ანგარიშსწორების წესები“. შედის მნიშვნელოვანი ცვლილებები „კომერციული ბანკების საქმიანობის შესახებ“, „საქართველოს ეროვნული ბანკის შესახებ“ და სხვა კანონებში. ამ ცვლილებების შედეგად განხორციელდა ფასიანი ქაღალდებისა და სადაზღვევო ბაზრების მაკონტროლებელი ორგანოების – საქართველოს ფასიანი ქაღალდების კომისიისა და დაზღვევის სახელმწიფო ზედამხედველობის სამსახურის ლიკვიდაცია და ამ ბაზრების ზედამხედველობის ფუნქციის ეროვნულ ბანკზე გადაცემა. ამგვარად, ფაქტობრივად, ქვეყნის მთელი ფინანსური ბაზრის კონტროლისა და ზედამხედველობის ყველა ბერკეტმა საქართველოს ეროვნული ბანკის ხელში მოიყარა თავი. 2007 წლის ბოლოს ბანკების რაოდენობა ერთი ერთეულით იზრდება და 18-ს შეადგენს.

2008 წელს მტკიცდება მნიშვნელოვანი ნორმატიული დოკუმენტები, როგორებიცაა: „კომერციული ბანკების გარეაუდიტორული შემოწმების წესი“, „დებულება კომერციულ ბანკებში რისკების მართვის თაობაზე“, „საქართველოს ეროვნული ბანკის მიერ კომერციულ ბანკებზე რეფინანსირების სესხების გაცემის შესახებ“, ასევე „კომერციული ბანკების საქმიანობის ზედამხედველობისა და რეგულირების“ ახალი წესი. შედის მნიშვნელოვანი ცვლილებები კანონებში „კომერციული ბანკების საქმიანობის შესახებ“ და „საქართველოს ეროვნული ბანკის შესახებ“, რომელთა შორის უმთავრესი იყო საქართველოს ეროვნული ბანკიდან ზედამხედველობის ფუნქციის „გამოტანა“ და „საქართველოს საფინანსო ზედამხედველობის სააგენტოს“ შექმნა.

თუმცა, 2008 წლის ყველაზე მნიშვნელოვანი მოვლენები რუსეთ-საქართველოს აგვისტოს ომი და შემდეგ განვითარებული მსოფლიო ეკონომიკური კრიზისი იყო, რომელთაც, ბუნებრივია, დიდი გავლენა იქონიეს საქართველოს საბანკო სისტემაში მიმდინარე პროცესებზე. ხუთდღიანი ომის შემდეგ ბანკებმა შეაჩერეს კრედიტების გაცემა, ეროვნულმა ბანკმა ერთკვირიანი „საბანკო არდადეგები“ გამოაცხადა, შეიზღუდა სხვადასხვა ოპერაცია. მალე დაიწყო ანაბრების გატანის პროცესი და მხოლოდ აგვისტოში ბანკების ფულადი სახსრები 26%-ით შემცირდა. საბანკო სისტემის აქტივები სულ რაღაც სამ თვეში 12%-ით, ანუ 1 მლრდ ლარით შემცირდა. ეროვნულმა ბანკმა განაცხადა თავისი სავალუტო რეზერვების გახსნის მზადყოფნის შესახებ საბანკო სისტემის ლიკვიდობის შესანარჩუნებლად. მანვე დაიწყო ერთკვირიანი რეფინანსირების სესხების გაცემა კომერციულ ბანკებზე, ხოლო რეფინანსირების განაკვეთი ეტაპობრივად 12%-დან 10%-მდე დასწია. ასევე შეამცირა კომერციული ბანკების სავალდებულო ლიკვიდობის ნორმატივი 30%-დან 20%-მდე, ხოლო მინიმალური სარეზერვო მოთხოვნები ჯერ 13%-დან 10%-მდე, ხოლო სექტემბრის ბოლოს 5%-მდე დასწია. აღნიშნული დონე უცვლელი რჩებოდა 2010 წლის აპრილამდე.

ომით გამოწვეული ზარალის დასაფარავად 2008 წლის ოქტომბერში ქ. ბრიუსელში, დონორების საერთაშორისო კონფერენციაზე, გადაწყდა საქართველოსათვის 4.5 მლრდ აშშ დოლარის დახმარების გამოყოფა, რამაც უდიდესი როლი შეასრულა ქვეყნის კრიზისიდან გართულებების გარეშე გამოსვლის საქმეში.

შემცირებული საბანკო აქტივობისა და მსესხებლების (განსაკუთრებით – იპოთეკური და სამომხმარებლო) პრობლემების გამო, ვადაგადაცილებების ზრდამ საბანკო სისტემას მნიშვნელოვანი ფინანსური ზარალი მიაყენა. ქართულმა კომერციულმა ბანკებმა დაიწყეს ხარჯების შემცირების გზების ძიება, კერძოდ, არარენტაბელური ფილიალების დახურვა, თანამშრომლების დათხოვნა, არაპროცენტული ხარჯების, განსაკუთრებით – ხელფასების შემცირება. მიუხედავად მიღებული ზომებისა, საბანკო სისტემამ როგორც 2008, ისე 2009 წელსაც ზარალით დაამთავრა. 2008 წლის განმავლობაში ბანკების რაოდენობა გაიზარდა 4-ით და შემცირდა 2 ერთეულით, წლის ბოლოსათვის 20 ბანკი ფუნქციონირებდა. თუმცა, ეს ზრდა 2008 წლის დასაწყისში განხორციელდა.

2009 წელს, კრიზისიდან გამოსვლის გზების ძიებასთან ერთად, გრძელდება საბანკო სისტემის რეფორმირების ახალი ეტაპისათვის დამახასიათებელი ნორმატიული აქტების გამოცემა: „დებულება საქართველოს ეროვნული ბანკის მიერ სავალუტო აუქციონის ჩატარების შესახებ“ და ახალი ინსტრუქცია „საქართველოს საბანკო დაწესებულებაში ანგარიშების გახსნის შესახებ“. მნიშვნელოვანი იყო ბანკთაშორის სავალუტო ბაზრის განვითარების, ქვეყანაში ფინანსური და ფასების სტაბილურობის, აგრეთვე საქართველოს ეროვნული ბანკის სავალუტო პოლიტიკის ეფექტიანობის ამაღლების მიზნით „ბლუმბერგის სავაჭრო სისტემის გამოყენებით ვალუტით ელექტრონული ვაჭრობის წესის“ და „სხვა ქვეყნების ვალუტების მიმართ ეროვნული ვალუტის ოფიციალური გაცვლითი კურსის განსაზღვრის წესის“. „საქართველოს ეროვნული ბანკის შესახებ ორგანულ კანონში“ ცვლილებებმა ისეთ მასშტაბებს მიაღწია, რომ საჭირო გახდა ახალი კანონის მიღება, რომელიც უკვე მესამე იყო 1991 წლიდან. მნიშვნელოვანი იყო ასევე „საქართველოს საფინანსო ზედამხედველობის სააგენტოს“ ისევ ეროვნული ბანკის სტრუქტურაში შესვლასთან დაკავშირებული საკანონმდებლო ცვლილება. 2009 წლის ბოლოს 19 ბანკი ფუნქციონირებდა.

2010 წელი გარდამტეხი აღმოჩნდა საბანკო სისტემის კრიზისიდან გამოსვლის მიმართულებით. წელი მნიშვნელოვანი იყო „საგადახდო სისტემაში ელექტრონული საქმიანობის განხორციელების“ და „საგადახდო და ფასიანი ქაღალდების სისტემაში (GPSS) ელექტრონული დოკუმენტისა და ციფრული ხელმოწერის გამოყენების“ დებულებების დამტკიცებით, რამაც უზრუნველყო საგადახდო სისტემის მონაწილე სუბიექტებს შორის ურთიერთობის მონესრიგება და მათი უფლებების დაცვა. მნიშვნელოვანი იყო ასევე ბანკებში საერთაშორისო საბანკო ანგარიშის ნომრის გამოყენების პრინციპებისა და პროცედურის დადგენა, საბანკო ანგარიშების ნომრის სტანდარტიზაცია, დაინერგა საერთაშორისო საბანკო ანგარიშის ნომერი (IBAN). წლის განმავლობაში ბანკების რაოდენობა – 19 უცვლელი დარჩა.

2011 წელს მტკიცდება „ლარის ბანკნოტებისა და მონეტების რეპროდუქციების წესი“ და „დებულება საგადახდო ბარათების შესახებ“. ბანკის მომხმარებელთა დაცვის კუთხით ძალიან მნიშვნელოვანი იყო „კომერციული ბანკების მიერ საბანკო მომსახურების განევისას მომხმარებლისათვის აუცილებელი ინფორმაციის მიწოდების წესის“ დამტკიცება, რომელიც ავალდებულებს კომერციულ ბანკებს ფიზიკური პირებისათვის სამომხმარებლო კრედიტის გაცემისა და სადეპოზიტო მომსახურების განევის დროს სრული, აუცილებელი, გასაგები, უტყუარი და თავისდროული ინფორმაციის თანმიმდევრულ მიწოდებას.

ეროვნულმა ბანკმა გააუქმა ანგარიშის გახსნისა და უცხოურ ვალუტაში ოპერაციების წარმოების რამდენიმე ინსტრუქცია და დამტკიცა ახალი „სა-

ბანკო დანესებულებებში ანგარიშების გახსნის და უცხოურ ვალუტაში ოპერაციების წარმოების ინსტრუქცია“. მნიშვნელოვანი იყო ის, რომ რისკებზე ორიენტირებულ ზედამხედველობაზე გადასვლის ფარგლებში ეროვნულმა ბანკმა 2011 წლის სექტემბერში გამოაცხადა „ბაზელ II/III-ის“ დანერგვის გეგმა. ასევე, შემუშავდა საინფორმაციო ტექნოლოგიების რისკების მართვის პროგრამაც, რომელიც, თავის მხრივ, მოიცავს ისეთ თემებს, როგორებიცაა: საბანკო სისტემაში არსებული საინფორმაციო ტექნოლოგიების რისკების მართვის გარემო, საინფორმაციო და კომერუსაფრთხოება, ბიზნესის უწყვეტობის გეგმა და სხვ.

წლის განმავლობაში ეროვნული ბანკი საბანკო სისტემიდან საშუალოვადიანი ლიკვიდობის დასაბალანსებლად აქტიურად იყენებდა სადეპოზიტო სერტიფიკატებს. იგი 3-თვიანი ფასიანი ქალაქების პარალელურად იწყებს 6-თვიანი სადეპოზიტო სერტიფიკატების ემისიაც, რაც გამოწვეული იყო იმ გარემოებით, რომ ფინანსთა სამინისტრომ შეწყვიტა ანალოგიური ვადიანობის სახაზინო ვალდებულებების გამოშვება და უფრო გრძელვადიანი ფასიანი ქალაქების ემისიაზე გადაერთო. წლის განმავლობაში ბანკების რაოდენობა 19 უცვლელი დარჩა.

2012 წელი იწყება იმით, რომ საქართველოში ოქროს ბაზრის განვითარების ხელშეწყობის მიზნით, ეროვნულ ბანკს შემოაქვს ახალი საინვესტიციო ფინანსური ინსტრუმენტი და მტკიცდება შესაბამისი „საქართველოს ეროვნული ბანკის ოქროს სერტიფიკატების დებულება“ (მანამდე არსებობდა ოქროს საინვესტიციო მონეტები „ოქროს სანმისი“). მალევე მტკიცდება „კომერციული ბანკების სტანდარტული სადეპოზიტო სერტიფიკატების დებულება“, რომელმაც ბანკებს სტანდარტული სადეპოზიტო სერტიფიკატების (3, 6, 9, 12, 18 ან 24 თვის ვადიანობის საბანკო დეპოზიტის (ანაბარი)) გამოშვების, რეგისტრაციისა და მიმოქცევის საშუალება მისცა. საგადახდო სისტემის სრულყოფის მიმართულებით დამტკიცდა „საგადახდო სისტემის ოპერატორის საქართველოს ეროვნულ ბანკში რეგისტრაციის და რეგისტრაციის გაუქმების წესი“, რომლის ძალითაც საგადახდო სისტემის ყველა მოქმედ და ახალ ოპერატორს საქართველოს ტერიტორიაზე საგადახდო სისტემის მართვის უფლება მიეცა მხოლოდ ეროვნულ ბანკში რეგისტრაციის შემდეგ.

მოხდა მანამდე არსებული რამდენიმე ნორმატიული აქტის ძალადაკარგულად გამოცხადება და მათი ახალი რედაქციით დამტკიცება, კერძოდ: „მიკროსაფინანსო ორგანიზაციის საქართველოს ეროვნულ ბანკში რეგისტრაციის წესი და პირობები“, „საქართველოს ეროვნული ბანკის მიერ ბოლო ინსტანციის სესხის გაცემის წესი და პირობები“ და „კომერციულ ბანკებში ნაღდ ფულსა და სხვა ფასეულობასთან დაკავშირებული ოპერაციების წარმოების წესი“.

2012 წელი (აღბათ 2011 წელიც) გამორჩეული იყო იმით, რომ საბანკო სისტემას მნიშვნელოვნად შეეხო პოლიტიკური პროცესები, რომლებიც დაკავშირებული იყო ახალ საპარლამენტო არჩევნებთან და ხელისუფლების ცვლილებასთან. ეროვნული ბანკი იღებს ცვლილებებს საფინანსო სექტორის ზედამხედველობის გამკაცრების მიმართულებით. განსაკუთრებით დაზარალდა ამ კუთხით საბანკო საიდუმლოება, კერძოდ, გაფართოვდა კლიენტებისა და მათი ოპერაციების შესახებ ეროვნულ ბანკში მისაწოდებელი ინფორმაციის არეალი და ინტენსივობა და ამ ინფორმაციის ძალოვანი სტრუქტურების ხელმისაწვდომობა. ეროვნულ ბანკს მიენიჭა საფინანსო სექტორის წარმომადგენლებისაგან ნებისმიერი ინფორმაცია (მათ შორის, კონფიდენციალური) მოთხოვნისა და მიღების უფლებამოსილება. ზოგადად, 2011-2012 წლებში

ეროვნულმა ბანკმა და საქართველოს პარლამენტმა განახორციელეს უპრეცედენტოდ ბევრი ცვლილება საფინანსო ბაზრის მარეგულირებელ ნორმატიულ აქტებში. წლის განმავლობაში ბანკების რაოდენობა 20-მდე გაიზარდა.

2013 წელს დამტკიცდა რამდენიმე დოკუმენტი: „კვალიფიციური საკრედიტო ინსტიტუტის საქართველოს ეროვნულ ბანკში რეგისტრაციის და რეგულირების წესი“, „საქართველოს ეროვნული ბანკის დამატებითი საკვალიფიკაციო მოთხოვნების დამტკიცების შესახებ“ და „კომერციული ბანკების საქმიანობის ზედამხედველობისა და რეგულირების წესის“ ახალი რედაქცია. ასევე, წლის ბოლოს, დამტკიცებულ იქნა „კომერციული ბანკების კაპიტალის ადეკვატურობის მოთხოვნების შესახებ დებულების“ ახალი რედაქცია, რომლის ძალითაც დამტკიცდა პრინციპულად ახალი მიდგომები კომერციული ბანკების კაპიტალის ადეკვატურობის მოთხოვნისადმი. მნიშვნელოვანი იყო ის გარემოება, რომ შესაბამისი საკანონმდებლო ცვლილებებით სადაზღვევო ბაზრის მარეგულირებელი და ზედამხედველობის ფუნქცია კვლავ გამოეყო ეროვნულ ბანკს (რომელიც მას 2007 წელს გადაეცა). სადაზღვევო ბაზრის მარეგულირებელი ფუნქცია გადაეცა ახლად შექმნილ (უფრო სწორად – აღდგენილ) საქართველოს დაზღვევის სახელმწიფო ზედამხედველობის სამსახურს. წლის განმავლობაში კომერციული ბანკების რაოდენობა გაიზარდა და 21 შეადგინა, რომელთაგან 20-ში უცხოური კაპიტალი მონაწილეოდა და თითქმის ყველა ბანკში მათი მონაწილეობა 50%-ზე მეტია.

რა შეიძლება ითქვას საქართველოს საბანკო სისტემაზე, რომელმაც განვლო რეფორმის საკმაოდ რთული გზა? უკვე დიდი ხანია, როგორც ქართველ, ისე უცხოელ ექსპერტთა აღიარებით, საქართველოში რეფორმებისა და ინსტიტუციონალური ჩამოყალიბების თვალსაზრისით, ყველაზე წინ სწორედ კომერციული ბანკები წავიდნენ. საქართველოში ფულად-საკრედიტო სისტემის ინსტიტუციონალური ჩამოყალიბების, მაკროეკონომიკური გარემოს სტაბილიზაციის პროცესის, კომერციული ბანკების წარმოშობისა და განვითარების, საბანკო რეფორმის ჩატარების სხვადასხვა ეტაპის შედეგად ბოლო ორი ათწლეულის განმავლობაში ფინანსურ სისტემაში ჩამოყალიბდა დადებითი ტენდენციები, რომელთაგან აღსანიშნავია რამდენიმე მნიშვნელოვანი მომენტი:

- სახელმწიფომ შეძლო ეკონომიკის სტაბილიზაციისა და ფულად-საკრედიტო და საბიუჯეტო-საგადასახადო სისტემების თანმიმდევრული ერთიანი პოლიტიკის განხორციელება;
- ფულის რაციონალური მიწოდების საფუძველზე, შესაძლებელი გახდა ინფლაციური პროცესების მართვა და შენარჩუნდა სხვა ვალუტების მიმართ ლარის გაცვლითი კურსის სტაბილურობა;
- მნიშვნელოვანი წარმატებები იქნა მიღწეული ბანკების კონსოლიდაციისა და გამსხვილების საქმეში, რაც ბანკებს შორის კონკურენციის გაზრდასთან ერთად მნიშვნელოვნად განაპირობა მინიმალური სანესდებო კაპიტალის ეტაპობრივმა გაზრდამ;
- სტაბილურმა გაცვლითმა კურსმა, საბანკო სისტემისადმი მოსახლეობის ნდობის ამაღლებამ დადებითი ზეგავლენა მოახდინა დეპოზიტებისა და საკრედიტო დაბანდებების ზრდაზე;
- შეიქმნა კომერციული ბანკების ზედამხედველობისა და რეგულირების მოქნილი სისტემა;
- შეიქმნა საბუღალტრო აღრიცხვის, აუდიტისა და ინფორმაციის გამჭვირვალობის ქმედითი სისტემა;

- დღეისათვის უკვე ახალი საბანკო ტექნოლოგიებისა და უახლესი მომსახურების დანერგვით ქართული ბანკები მომხმარებლებს სთავაზობენ საბანკო მომსახურების თითქმის სრულ სპექტრს;
- საბანკო სისტემაში თავი მოიყარა კვალიფიციურმა კადრებმა, რომელთა ცოდნის ამალღებისათვის ბანკებში სულ უფრო მეტი თანხა იხარჯება;
- ქართული ბანკების სახით ქვეყანაში ჩამოყალიბდა მნიშვნელოვანი ფინანსური ინსტიტუტები.

რა თქმა უნდა, საბანკო სისტემის რეფორმის რამდენიმე წარმატებულმა ეტაპმა უზრუნველყო საბანკო სისტემის რაოდენობრივი, ფინანსური და ხარისხობრივი მაჩვენებლების დადებითი დინამიკა. ქვემოთ (ცხრ. №4.1.) მოცემულია ძირითადი მონაცემები ამ მიმართულებებით.

ცხრ. №4.1. საქართველოს საბანკო სისტემის ძირითადი მაჩვენებლები (კაპიტალის პოლს)

პერიოდი	წმინდა აქტივები (მლნ ლარი)	სესები (მლნ ლარი)	არასაბანკო დეპოზიტები (მლნ ლარი)	საბანკო დეპოზიტები და ნასესები სახსრები (მლნ ლარი)	სააქციო კაპიტალი (მლნ ლარი)	წმინდა მოგება (მლნ ლარი)	საბანკო აქტივები/მშპ (%)	სესები/მშპ (%)	დეპოზიტები/მშპ (%)	კომერციული ბანკები (რ-ბა)
1992										39
1993										70
1994										226
1995	278	138	78	84	35					102
1996	262	124	94	55	60		6.8		2.0	61
1997	360	178	140	72	100		7.9		2.9	53
1998	478	230	171	112	147	22.4	9.5	4.6	3.0	45
1999	602	306	212	143	203	23.8	10.6	5.4	3.4	39
2000	750	430	320	151	234	3.3	12.4	7.1	4.8	32
2001	880	490	422	171	270	13.0	13.2	7.6	6.0	28
2002	1,116	629	575	201	316	43.5	15.0	8.3	6.7	26
2003	1,336	786	717	230	354	49.6	15.6	8.8	7.6	24
2004	1,697	965	971	310	373	27.5	17.3	9.5	9.3	21
2005	2,548	1,730	1,310	675	479	61.8	21.9	14.6	10.5	19
2006	4,228	2,681	2,097	1,085	898	93.0	30.7	19.2	14.3	17
2007	7,208	4,589	3,215	2,239	1,471	109.3	42.4	26.6	17.3	18
2008	8,866	5,993	3,568	3,451	1,517	-215.7	46.5	30.6	17.5	20
2009	8,293	5,185	3,950	2,591	1,517	-65.3	46.2	28.0	19.7	19
2010	10,564	6,261	5,489	2,952	1,788	156.3	50.8	29.3	23.2	19
2011	12,679	7,739	6,745	3,248	2,104	323.0	52.3	31.0	23.4	19
2012	14,355	8,733	7,650	3,820	2,380	134.2	54.9	32.5	24.3	19
2013	17,272	10,566	9,665	4,191	2,893	389.1	64.4	38.5	29.56	21

საბოლოო ჯამში, შეიძლება ითქვას, რომ დღევანდელი ქართული საბანკო სისტემა ჩამოყალიბდა როგორც ყველაზე შემოსავლიანი, ტექნოლოგიურად – ყველაზე განვითარებული, ინტელექტუალური პოტენციალით – ყველაზე მძლავრი ბიზნესსექტორი.

4.3. საქართველოს საბანკო-საკრედიტო სისტემა

დამოუკიდებელი საქართველოს საბანკო სისტემის ორ ათეულზე მეტი წლის რეფორმირებისა და ინსტიტუციონალური განვითარების შედეგად ჩამოყალიბდა ქვეყანაში ყველაზე წარმატებული სექტორი, რომელიც უმნიშვნელოვანეს როლს თამაშობს მის ეკონომიკურ ცხოვრებაში.

იმის კვალობაზე, რომ საქართველოს საფინანსო ბაზარი ვითარდებოდა და ჩნდებოდა ახალი ფინანსური ინსტიტუტები, იცვლებოდა თამაშის წესებიც. ბოლო ორი ათეული წლის განმავლობაში ეტაპობრივად ხორციელდებოდა მნიშვნელოვანი პრუდენციული ცვლილებები, რომელთა ძალითაც თანდათან მოხდა მთელი ფინანსური სექტორის საქართველოს ეროვნულ ბანკზე დაქვემდებარება. თავდაპირველად საქართველოს ეროვნული ბანკი ახდენდა მხოლოდ კომერციული ბანკებისა და ვალუტის გადამცვლელი პუნქტების ზედამხედველობას. მალე (2002 წლიდან) ჯერ არასაბანკო სადეპოზიტო დაწესებულებები – საკრედიტო კავშირები, შემდეგ კი (2006 წლიდან) – მიკროსაფინანსო ორგანიზაციები, მოექცნენ საქართველოს ეროვნული ბანკის ზედამხედველობის ქვეშ.

განსაკუთრებული ცვლილებები ეროვნული ბანკის უფლებამოსილებების გაზრდის მიმართულებით განხორციელდა ბოლო რამდენიმე წლის განმავლობაში, როცა მისი ზედამხედველობის ქვეშ მოექცა ჯერ სადაზღვევო (2007 წლიდან), შემდეგ – ფასიანი ქაღალდების (ასევე 2007 წლიდან), ბოლოს კი – არასახელმწიფო საპენსიო დაზღვევის (2009 წლიდან) ბაზრების მონაწილეები. საბოლოო ჯამში, მივიღეთ სურათი, რომლის მიხედვით: „ეროვნულ ბანკს მინიჭებული აქვს სრული უფლებამოსილება, ზედამხედველობა გაუწიოს კომერციული ბანკების, არასაბანკო სადეპოზიტო დაწესებულებების, მიკროსაფინანსო ორგანიზაციების, სადაზღვევო ორგანიზაციების, გადამზღვეველი კომპანიების, არასახელმწიფო საპენსიო სქემების დამფუძნებლების, ფასიანი ქაღალდების დამოუკიდებელი რეგისტრატორების, საბროკერო კომპანიების, საფონდო ბირჟის, ცენტრალური დეპოზიტარის, სპეციალიზებული დეპოზიტარის, აქტივების მმართველი კომპანიების, ანგარიშვალდებული სანარმოების, საგადახდო სისტემის ოპერატორისა და საგადახდო მომსახურების პროვაიდერის საქმიანობას ამ ორგანული კანონისა და საქართველოს სხვა ნორმატიული აქტების საფუძველზე“⁸.

ამგვარად, თანახმად ორგანული კანონისა „საქართველოს ეროვნული ბანკის შესახებ“ – ქვეყანაში ჩამოყალიბდა ორდონიანი საბანკო სისტემა, რომლის პირველ დონეზე იდგა საქართველოს ეროვნული ბანკი, ხოლო მეორე დონეზე – საფინანსო სექტორის წარმომადგენლები, მათ შორის, რა თქმა უნდა, კომერ-

⁸ საქართველოს ორგანული კანონი „საქართველოს ეროვნული ბანკის შესახებ“, მუხლი 48, პუნქტი 1.